

Received / Makale Geliş Tarihi 12.08.2023
Published / Yayınlanma Tarihi 18.10.2023
Volume / Issue (Cilt/Sayı) 7 (35)
ss / pp 1300-1310

Review Article / Derleme Makale
10.5281/zenodo.10029098
Mail: editor@pejoss.com

Dr. Öğr. Üyesi Dilara Çelik

<https://orcid.org/0000-0002-5292-2184>

Anadolu Üniversitesi, Devlet Konservatuvarı, Sahne Sanatları Bölümü, Opera Anasanat Dalı, Eskişehir / TÜRKİYE
ROR Id: <https://ror.org/05nz37n09>

Opera Sanatının Tarihçesi ve Tanzimat'tan Günümüze Opera

The History of Opera Art and Opera From Tanzimat to Today

ÖZET

Yunan mitolojisini tekrar canlandırmak üzere bir araya gelen Camerata topluluğundan Jacopo Peri'nin bestelediği ve İtalyan şair Ottavio Rinucci'nin librettosunu yazdığı "Daphne" isimli opera tarihteki ilk opera olarak kabul edilmektedir. 1594 yılında İtalya'nın Floransa kentinde ortaya çıkan opera sanatı, günümüze kadar çeşitli dönemlerden geçmiştir. Daphne'nin ardından opera sanatını geliştiren ilk besteci Claudio Monteverdi olmuştur. 1607'de sahneye koyulan "La Favola d'orfeo" operası, opera tarihinin gelişiminde önemli bir dönüm noktası olarak kabul edilmiştir. Klasik batı müziğinde Rönesans olarak adlandırılan dönemde ortaya çıkan ve hem dramatik hem de müzikal öğeleri ustaca kullanan opera sanatı günümüze kadar pek çok kez değişime uğramıştır. Klasik batı müziğinde dönemler "Rönesans", "Barok", "Klasik", "Romantik" ve içinde bulunduğumuz "Modern" dönem olarak adlandırılmıştır. Barok dönemde büyük gelişme yaşayan opera Henry Purcell, George Friderich Handel gibi isimlerle dönem özelliklerini yansıtmıştır. Klasik dönemde Wolfgang Amadeus Mozart ve Christoph Willibald Gluck gibi bestecilerle, daha dengeli hale gelmiştir. Romantik dönemde duygusal ifade ve büyük orkestrasyonlar açısından zenginleşen opera, Giuseppe Verdi, Richard Wagner ve Giacomo Puccini gibi bestecilerle tarih sayfalarına yazılan eserlere sahne olmuştur. Son olarak içinde bulunduğumuz Modern dönem ise opera sanatında deneysellik ve çeşitliliğin dönemi olmuştur. Modern dönem opera alanında farklı müzikal ve tematik yaklaşımların denendiği dönem olmuştur.

İtalya'da ortaya çıkarak Avrupa'da gelişim gösteren opera sanatı ülkemizde ilk kez III. Selim zamanında sahneye konmuştur. Cumhuriyet döneminden sonraki ilk opera ise konusu Mustafa Kemal Atatürk tarafından özel olarak seçilmiş ve Türk beşlerinden Ahmet Adnan Saygun tarafından bestelenmiş "Özsoy" operası olmuştur. Bu çalışmada opera sanatının başlangıcından günümüze kadar geçirdiği evreler ve ülkemizdeki yeri incelenecektir.

Anahtar Kelimeler: Opera Sanatı, İlk Opera, Türkiye'de İlk Opera.

ABSTRACT

The opera "Daphne", composed by Jacopo Peri from the Camerata ensemble that came together to revive Greek mythology and was written Decently by the Italian poet Ottavio Rinucci, is considered the first opera in history. The art of opera, which originated in Florence, Italy in 1594, has passed through various periods until today. After Daphne, Claudio Monteverdi was the first composer to develop the art of opera. the opera "La Favola d'orfeo", which was performed in 1607, has been considered an important turning point in the development of opera history. The art of opera, which emerged in the period called the Renaissance in classical Western music and skillfully uses both dramatic and musical elements, has undergone many changes to the present day. In Western classical music, the periods have been called the "Renaissance", "Baroque", "Classical", "Romantic" and the "Modern" period in which we are. Opera, which experienced great development in the Baroque period, reflected the characteristics of the period with names such as Henry Purcell and George Friderich Handel. In the classical period, it has become more balanced, with composers such as Wolfgang Amadeus Mozart and Christoph Willibald Gluck. Opera, which became rich in emotional expression and large orchestrations during the romantic period, has been the scene of works written on the pages of history by composers such as Giuseppe Verdi, Richard Wagner and Giacomo Puccini. Finally, the modern period in which we are living has become a period of experimentation and diversity in the art of opera. The modern period has been the period when different musical and thematic approaches have been tried in the field of opera.

The art of opera, which emerged in Italy and developed in Europe, was III in our country for the first time. Selim was put on the stage at the time. The first opera after the Republican period was the opera "Özsoy", the subject of which was specially chosen by Mustafa Kemal Atatürk and composed by Ahmet Adnan Saygun, one of the Turkish five. In this study, the stages of opera art from its inception to the present day and its place in our country will be examined.

Keywords: The Art of Opera, the First Opera, the First Opera in Turkey.

1. GİRİŞ

Tarih boyunca insanlar, yaratılışlarından itibaren bilgi ve deneyimleri paylaşma ihtiyacı hissetmişlerdir. Duygu ve düşünceler, nesiller boyunca hikâyeler aracılığıyla aktarılmış ve paylaşılmıştır. İnsanlar evrildikçe, mitlerden başlayarak destanlar, lirik şiirler ve trajedilere doğru ilerleyerek kendi düşünce yapılarını ve dil yeteneklerini geliştirmişlerdir (Eliade, 1993, s. 1). Opera sanatı da 16. yüzyılda Eski Yunan'daki müzikli dramaları yeniden canlandırmak ve aktarmak isteğinden kendi dilini ortaya çıkarmıştır.

Bu çalışmada, opera sanatının doğuşundan, günümüze kadar geçtiği dönemler, bu dönemlerin toplumsal olayları ve bu olayların müziğe nasıl yansıdığı araştırılmıştır. İlk haliyle yalnızca konuşma stilinden ibaret olan bu sanatların bileşimi olarak da aktarılan opera sanatının, günümüzde dekor, kostüm, ışık ve en önemlisi müzik anlamında ne kadar yol kat ettiği incelenmiştir.

Klasik batı müziği dönemleri hiçbir zaman tek bir tarihte başlayıp, bitmemiştir. Her dönem, bir önceki döneme tepki olarak ya da bir yenilik getirme amacıyla, doğal bir süreç içinde ortaya çıkmış, bir önceki dönemin özellikleri kendini yeni akıma bırakmak durumunda kalmıştır. Nitekim Rönesans'ın son döneminde ilk örneğini veren opera sanatı için de bu durum kaçınılmaz olmuştur. Eski Yunan tragediyalarını gelecek nesillere aktarmak isteyen bir grup aydınının az sayıda enstrüman ve çoğunluğu recitatif olarak sundukları ilk opera eseri Daphne (1597) olmuştur. Bu eseri takip eden dönemler Barok, Klasik, Romantik, Modern Dönemler olarak tarih sayfalarında yerini bulmuştur. Türkiye'de bestelenen ilk opera ise Modern Döneme denk gelmektedir. Adı geçen dönemler ve özellikleri aşağıda detaylı olarak incelenmiştir.

1.1. Rönesans Dönemi

16. Yüzyıl tarihte Rönesans Dönemi olarak adlandırılmaktadır. Yeniden doğuş anlamına gelen Rönesans, Batı tarihinin en önemli dönüm noktalarından biridir. Orta Çağ'ın karanlığından çıkıp antik Roma ve Yunan eserleri incelenmiş; sanatta, bilimde, mimaride ve felsefede radikal değişimler yaşanmıştır. Orta Çağ'da genellikle dini ritüeller ve kilise müziği ile sınırlı olan müzik, çoksesliliğin gelişmesi, çalgılar ve çalgı topluluklarıyla birlikte artık eğlence, dans ve sanatsal faaliyetler için de kullanılmaya başlanmıştır (Yıldız, 2000, s. 70). Düşünce akımı olarak hümanizm egemenlik kazanmıştır. Hümanizmin bütün yönleri ve deneyimleriyle insanı konu eden bu temel özelliği, yaşamın ölümden sonraki hayat için hazırlık olması gibi kilise dayatması dogmatik bilgileri yıkmış, yerine bugünün de yaşamaya değer olduğunu fark eden, sorgulayan, eleştiren bir bakış açısı oluşturmuştur.

Rönesans Dönemi din dışı müziğin geliştirilmesine aracı olmuştur. Rönesans'a kadar Avrupa'da günlük hayatta net şekilde hissedilen kilise baskısı müzikte de kendini göstermiş, org dışındaki tüm enstrümanlar çok tanrılı dinlere özgü sayılıp yasaklanmıştır. Rönesans'la birlikte ise yeni çalgılar icat edilmiş, eski çalgıların da sesleri olabildiğince büyütülmüş, telleri artırılmış, nota aralıkları zenginleştirilmiştir. Buna karşın ilk operalar recitatiflerden oluşmaktadır. Recitatifler, operada şarkıları ve ariyaları birbirine bağlayan bölümlerdir. Konuşma ritmiyle uyumlu bir şekilde ifade edilmesi metnin anlamını ön plana çıkararak daha doğal ve içsel bir şekilde sunulmasına aracılık eder (İlyasoğlu, 1994, s.47).

Opera sanatı ise bu yeniden doğuşun içinde en ilkel haliyle ortaya çıkmış, zaman içinde evrilerek günümüzdeki statüsüne erişmiştir. "Floransa'da, Kont Giovanni Bardi'nin sarayında toplanan Camerata adlı bir grup aydın, Eski Yunan'da Euripides ve Sofokles'in klasik tragediyalarındaki korolardan esinlenmişlerdir." İçlerinde şairler, besteciler, şarkıcılar ve çalgıcıların da bulunduğu aydınlardan şair Ottavio Rinuccini'nin yazdığı metnin üzerine, İtalyan besteci Jacopo Peri 'nin yaptığı beste ile Daphne (1597) adlı ilk opera eseri ortaya çıkmıştır (Altar, 2000, s. 40).

Operanın bilinen en eski izlerinin Eski Mısır uygarlığında görüldüğü vurgulanmış; tanrılarına ibadet, erkek çocukların ergenliğe ulaşma törenleri, ölüm sonrası yas ve benzeri olayların farklı törenlerle gerçekleştirilmesinin, opera sanatının ilkel çekirdeğini oluşturan gösteriler olduğu belirtilmiştir. (O'Dwyer, 2015, s. 21).

Operanın ortaya çıkmasıyla, Rönesans dönemindeki çok sesli eserler de kendini göstermiştir. 1500'lü yılların başlarında önem kazanan müzikle sözü birleştirme sanatı Rönesans'ın önemli özelliklerinden biri olmuştur. 16. yüzyılda müziğin dramatik ifade ve duygusal anlatım açısından önemli bir rol oynaması için sözlerle müziğin uyumlu bir şekilde bir araya getirilmesi anlamında önemli bir gelişme ve dönüm noktası olmuştur. Müzik yerine sözün ön planda olması ile madrigal ve opera gibi vokal yapıtlarda söz ve beste uyumu konusundaki çalışmaların başladığı ve müziğin dramatik anlatımda daha etkili bir araç olarak kullanılmasının temellerinin atıldığı dönem olmuştur.

İlk opera olarak tarihe geçen “Daphne” operasının metni ve notaları günümüze ulaşmamıştır. Jacopo Peri ve Giulio Caccini’nin Daphne’den hemen sonra bestelediği mitolojik-pastoral formda yazılan “Euridice” operası ise günümüzde sahnelenebilen en eski opera olma özelliğini taşımaktadır.

Fransa Kralı IV. Henri’yle Medici ailesinin kızları Marie’nin evlenme töreninde ilk kez halk önünde sahnelenmiştir. “Euridice” librettosu da yine şair Ottavio Rinuccini’ye aittir. Opera sanatı, parlak ve zengin bir eğlence aracı olduğundan hem kilise hem de soylular tarafından çok büyük bir coşkuyla benimsenmiştir. Aynı yıl Emilio de Cavalieri (1550-1602), Roma’da ilk dinsel opera olan “Ruh ve Bedenin Piyesi”ni sahnelemiştir. Opera sahnesine sonradan eklenen bale, sahne efektleri, zengin çalgı topluluğu, dekor ve ışık derinliği, bu türe yeni anlamlar kazandırmış, 19. yüzyılın görkemli yapıtlarına yol açmıştır (İlyasoğlu, 1994, s. 47).

1.2. Barok Dönem

Batı müziğinde dönemler arasındaki geçişleri net olarak belirlemek oldukça zordur. Her dönem, bir önceki döneme tepki olarak ya da bir yenilik getirme amacıyla, doğal bir süreç içinde ortaya çıkmış, bir önceki dönemin özellikleri kendini yeni akıma bırakmak durumunda kalmıştır. Bu anlamda Rönesans döneminin sonlarına tekabül eden opera sanatı için henüz net bir stil oluşmamış, müzik, dönemin özelliklerine göre sade, yalın, duyguları daha yumuşak bir anlatımla ifade etmesine karşın, sürekli kullandığı tekdüzelikten dolayı giderek sıkıcı olmaya başlamıştır. Yeni bir ifade arayışının ortaya çıkması ile 1600’lü yılların başından, 1750 yılına kadar yaklaşık 150 yıllık bir dönemi oluşturan “barok çağı” kendini göstermiştir.

Dönemin 'Barok' olarak adlandırılması ise “tuhaf, şaşırtıcı anlamına gelen ve deforme incileri tanımlamakta kullanılan 'barocco' terimine dayanır. Önce klasik ölçülerden uzaklaşan mimari için, sonrada süsleme, sanat eserleri, giyim ve mobilya için kullanılan terim, o çağın müziğine de uygulanmıştır.” Genellikle süsleme unsurunun önem kazandığı, Bach ve Haendel ile doruğa ulaşan müzikte öncelikle canzona, sinfonia, sonata gibi türler gelişirken, nota basımı, eski müziğin yeni çalgılara uygulanması gözetilmiş; kilise ve soyluların, dindışı alanda da siparişleri başlamış, çalgılarda teknik mükemmellik (virtosite), orkestra çalgılarının gruplanması, “besteci, virtüöz, çalgı yapımcısı uyumu” sağlanmıştır (Aktüze, 2003, s. 46).

Barok dönem müziğinin, sadelik ve yalınlıktan çok uzak, abartılı cümle yapılarının olması, süslemelerin yoğunluğu, dinleyiciyi adeta yoracak kadar karmaşık, cümlelerin ana temadan uzaklaşıp birçok detayla esas fikirden ayrılmasına neden olduğu düşünülmüştür. Barok müzik; çok sık ton değiştirmesi, anlaşılması zor armoni yapısı, melodilerin uzunluğu ile kuralların dışına çıkmanın pek mümkün olmadığı bir müzik formuna ve yapısına sahiptir. Klasik Dönem sanatçıları dahi, her ne kadar Barok dönem eserlerini karmaşık, süslü, zevksiz ve abartılı olarak adlandırsalar ve “Barok” kelimesini aşağılayıcı manada kullansalar da kendi kullandıkları ve günümüze kadar uzanan birçok armoni kuralını bu dönemin ustalarından öğrenmişler ve yer yer kopyalamışlardır.

Jean Jacques Rousseau’ya göre “Bir barok müzik, modülasyonlar ve disonanslarla doludur ve armonisi karmaşıktır, melodi sert ve çok az doğaldır, entonasyon zor, hareketler alışılmadıktır.” (Palisca, 1991, s. 2).

Barok bestecilerin esas amacı, müziği dramatik anlatımın bir parçası kılmak, dramatik anlatımı müziğe katmak olmuştur. Bu dönemde müzik, ruhsal derinliği sadelikle sentez haline getirip, heyecan, istek, kahramanlık duygularının ifadesinde kontrast denen karşıtlığı kullanmıştır. Barok Dönem müziğindeki duygusal yoğunluk ve abartı, tüm sanat dallarında farklı bir şekilde ortaya çıkmıştır. Örneğin; mimaride, süslemelerle dolu devasa katedrallerin yapıldığı bilinmektedir (Aladağ, 2019: 374).

Rönesans’taki denge arayışının tam aksi olan bu görkem ve abartının sebebi ise sanatın tanrıya ulaşmak için bir araç olarak düşünülmesi olmuştur.

Opera sanatının yeni bir boyut kazandığı Barok dönemde, konuşur gibi söyleme olarak tanımlanan recitativ ve müzikal bir ezgilere sahip olan aryalar iki farklı söyleme biçimi olarak kendini göstermiştir.

Barok dönem müziğini İtalya’da başlatan besteci Claudio Monteverdi olmuştur. Opera ve çalgı müziğini önemli ölçüde geliştirmiş armoni, melodi ve orkestrayı metindeki dramatik özelliği canlandırmak üzere kullanmıştır. “Monteverdi, Peri’nin operasını ilk kez Floransa’da dinlemiş, bundan çok etkilenerek de 1607’de Orfeo adlı ilk operasını yazmıştır.” (İlyasoğlu, 1994, s. 48). Opera ve madrigal bestecisi olan Monteverdi, opera sanatını doğuş dönemindeki ilk halinden çıkararak bu sanata önemli yenilikler getirmiştir.

İtalya'nın dışına taşan opera aynı yıllar tüm dünyayı fethetmiş, Avrupa ve Amerika'da da popüler hale gelmiştir. İngiltere'de Henry Purcell İtalyan etkisini kırıp İngiliz estetiğinin bu dönemdeki ilk ürünlerini vermiştir. Westminster kilisesi ve sonrasında krallık şapeli orgcusu olan Purcell 6 operası bestelemiştir. Dido ve Aeneas bunların en önemlilerindendir. Fransa'da Jean Baptiste Lully, 1669'da Paris Operası'nı kurmuştur. Avrupa'nın o dönemki en önemli orkestrası oluşmuş ve sistemli çalışmalarıyla ön plana çıkmıştır (Nalbantoğlu, t.y.).

Venedik'te halka açık ilk opera binasının hizmete girmesi barok dönemin operaya kazandırdığı bir tarih olmuştur. "Teatro San Cassiano" adlı bu opera evinin 1637 yılında temsiller vermeye başlamasıyla, opera artık saray duvarlarından çıkmış, bilet parasını ödeyen herkesin izleyebileceği sanat gösterileri kimliğine ilk adımı atmıştır (Say, 1997, s. 191). Halka açık opera evlerinin yanı sıra, Fransa ve İngiltere'de konserlerin düzenlendiği ilk özel salonlar da yine bu döneme rastlamıştır. Ancak müziğin gittikçe artan bir yaygınlıkla halka ulaşması için 19. Yüzyılı beklemek gerekecektir (Mimaroglu, 2011, s. 53).

Tarihte yaklaşık 1700'lere kadar kadının sahneye yasak olduğundan, kadın rolleri için hadım edilmiş erkeklerin sesi kullanılırdı. Castrato kelime anlamıyla bir erkeğin üreme organları olan testislerinin cerrahi olarak çıkarılması ve böylece sesinin ergenlik döneminde kalınlaşmasının önüne geçilmek amacıyla yapılan bir cerrahi işlem sonucu ortaya çıkan özel ses türünü ifade etmektedir. Çocuk soprano ya da castrato adı verilen bu sesler göğüs kafesi ve ciğerler gelişip çocuk sesinin saflığı korunduğu için çok güçlü duyulmaktaydı. Castrato geleneğinin ortaya çıkması, Rönesans'tan gelen "recitativ" geleneğini geride bırakıp artık aryaların opera sanatında önemli bir yer tutmasını sağlamıştır (Say, 1997, s. 191). Castratolar, operalarda ve kilise korolarında sıklıkla başrollerde yer almışlardır. Ancak, castrasyonun 18. yüzyılın sonlarına doğru pek çok ülkede yasaklanması sebebiyle castratoların yerini erişkin ses türleri ve sanatçılar almıştır.

17. yüzyılın ortalarında opera müziği ile ilgili atılan en önemli adımlar, oratoryo ve kantatların ortaya çıkmasının yanında operanın kendi sanatsal kimliğine yeni bir yön vermesi olmuştur. "Oratoryo, operanın dindışı planda yükselişine seçenек olarak gereksinen, yarı dinsel, yarı oyunsal, kalıcı bir sahne müziği türü olarak tanımlanmaktadır. Kökleri eski çağların dinsel tören oyunlarına uzanır (Say, 1997, s. 187). Hareketsiz ve dekorsuz küçük oratoryoya ise cantata (kantat) denmiştir. En eski saray kantatı 1539'da Floransalı besteci Luca Martini tarafından yazılmıştır (Say, 1997, s. 189).

Barok müziğin özellikleri;

- Aralıksız seslendirmelerde ortaya çıkan pek çok hareket, ses, armoni ve hatta melodi aynı anda çalınmış, bu da yoğun bir müziğin ortaya çıkmasına neden olmuştur.
- Klavyenin o zamana kadar en yoğun kullanıldığı dönem olmuştur.
- Özellikle orkestra içindeki çalgıların birçoğu bugün bilinen yerlerini almıştır.
- Basso continuo uygulaması ortaya çıkmıştır.
- Çok sesliliğin ilk etkileri kendini göstermiştir.
- Füglerin en sık kullanıldığı dönem olmuştur.
- Birbirinden farklı armonik uygulamalar.
- Sesler arasındaki karşıtlıklar, karşılıklı konuşma olarak müzikal etkileşim oluşturmaya başlamıştır.
- Majör ve minör olarak ifade edilen işitsel etkilerin kullanımı, dönemin sonunda bu yapıların yerleşmesi (Erol, 2012, s. 22) olarak kendini göstermiştir.

Orkestra ve müziğe katkılarının yanında opera sanatı açısından ise

- Rönesans'ın karmaşık yapısına bir tepki olarak gelişmiş, eşlikli tek ses eğilimi ile de opera, kantat gibi biçimlerin gelişmesine öncülük etmiştir.
- Recitativ olarak adlandırılan konuşur gibi söyleme tekniği ortaya çıkmış, hikâyenin aktarımını kolaylaştırmış, duygusal ifadeyi daha kolay izleyiciye hissettirmiştir. Recitativ ve aryanın birleşmesiyle daha açık ve etkileyici ve duygusal ifadeler izleyiciye iletilmiştir.
- Sahneye konulan operalar dönem özelliği olarak büyük ve gösterişli dekorlar ve zengin kostümlerle desteklenerek gösterişli ifadeler elde etmişlerdir.

- Opera eserleri, daha önceki dönemlere kıyasla Ayrıca birçok farklı enstrümanın bir arada kullanıldığı büyük orkestralar da dikkat çekmiştir.
- Barok dönemde koronun kullanımı yoğunlaşmış bununla birlikte kalabalık sahneler de dramatik etkiyi artırmıştır.

1.3. Klasik Dönem

Müzik tarihinde genel olarak, 18. Yüzyılın ortası olan Bach'ın ölüm tarihi 1750'den başlayarak, Ludwig van Beethoven'ın ölüm tarihi 1827'ye kadar geçen dönem Klasik Dönem olarak tanımlanmıştır. Klasik Dönem, operada Gluck devrimi, Haydn, Mozart ve genç Beethoven'ın müziğe sundukları yeni soluklarla kendini göstermiştir (İlyasoğlu, 1994, s. 69). Diğer dönemler baz alındığında çok kısa bir zaman dilimini kapsayan Klasik Dönem, bestecileri ve müzikal formları ile oldukça önemli bir dönem niteliği taşımaktadır.

Sanatta klasisizm dengeli ve tarafsız anlatımla birleştirilmiş yapı netliği demektir. Klasik sözcüğü tartışılmaz örnek nitelikleri ile kavranan eserler ve onların yaratıcıları için kullanılan bir terim olmuştur. Eski çağların klasik kültürü kusursuz olarak tanımlandığından, herhangi bir şeyin klasikleşmiş olduğunu söylemek, onun, kendi benzerleri arasında bir örnek oluşturacak kadar mükemmel olduğunu anlatmaktadır (Nalbantoğlu, t.y.).

Uzun cümleli, süslü ve kontrpuana dayalı “Barok Çağ” üslubu, Klasik dönemde, yerini, daha parlak, sade, net ve akıcı bir sanata bırakmıştır. Bu üslup daha az dolgun fakat daha akıcıdır. Yine Barok dönemde besteci bir müzik temasını başta duyurduktan sonra eserin sonuna kadar bu temayı katı olmayan bir kontrastla sürdürürken, Klasik dönemde eserin değişik bölümleri içinde karşıtlıklar oluşturulmuştur. Böylece müziksel fikir sürekli bir değişim içine girmiştir. Netlik kavramı klasik dönemde her şeyin üstündedir. Temaların barok çağa göre daha kısa ve net olması, biçimsel uygulamaları da etkilemiştir. Yedili akorlara az rastlanan bu dönemde armoni oldukça sadeleşmiştir. Klasik dönemde orkestra tek bir çalgı gibi kullanılabilirken, virtüözitenin gelişmesine de yol açmıştır. Orkestral kreşendo ve decrescendo yaygınlaşmış, anlatım yumuşak ve esnek bir özellik almıştır (Selanik, 1996, s. 130).

İnsanların eşit ve özgür olması gerektiği yolundaki düşüncelerin yaygınlaşmasıyla Avrupa'da başlayan Aydınlanma Felsefesi, Barok Dönemin son evresinde ortaya çıkan Rokoko, Almanların kendilerine özgü müzik stillerini geliştirmeye başlamalarıyla birlikte adını Alman edebiyatındaki bir romanın adından alan, sezgi ve duyguyu ilke edinen Fırtına ve Gerilim akımı da Klasik Dönemi hazırlayan öğeler olmuştur (Çapacı, 2021).

Opera sanatında klasisizmin doğuşunu simgeleyen bestecilerden en önemlisi Christoph Willibald Gluck'tur (1714-1787). Doğa, yalınlık ve tutku, klasisizmin bu üç temel kavramı, Gluck'un yenilikçi anlayışında tam bir yetkinlikle kullanılmıştır (Say, 1997, s. 266).

Klasik Dönemde operada Aydınlanma Çağı'nın ürünü olarak net, kolay anlaşılır, doğal, uluslararası bir dile sahip ve dinleyene zevk verebilen özellikleri içeren operalar yazılmaya başlanmıştır. “Opera seria” (ciddi opera) içerisinde yer alan güldürü niteliğindeki bölümler (intermezzolar) daha çok kabul görmeye başlamıştır. Bunun sonucunda doğan “opera buffa” (komik opera) türü eserler değişik ülkelerde değişik biçimler olarak Klasik Dönem boyunca etkinliğini korumuştur (Çapacı, 2021). Napoli'de sahnelenen Giovanni Battista Pergolesi'nin La serva padrona'sı komik operanın ilk örneklerinden olmuştur.

Opera Seria: Açık, kolay anlaşılır, mantıklı, doğal, uluslararası dile sahip olmuş ve dinleyene zevk vermiştir. Orkestranın uvertür dışında şarkıcılara eşlik etmekten öte pek etkinliği olmamıştır. Resitatifler bir klavsen eşliğinde sunulmuş, şarkıcılar arasında ünlü castratolar yer almıştır. Pergolesi, gülünç intermezzolarıyla tanındığı halde ciddi opera türünde de örnekler vermiştir. Opéra-comique: Kahraman ve mitolojik kişiler, düşlemsel ortamlar yerine tanıdık sahneler, bildik, güncel karakterler sunan tür anlamına gelmektedir. Komik opera, değişik ülkelerde değişik biçimler almıştır. Opéra-comique, Fransız Devrimi süresince, Napolyon döneminde ve hatta Romantik Dönem'de bile Fransa'da geçerliliğini korur. İngiltere'de ise “ballad” opera türü gündeme gelir. Dilenci Operası'nın (Begger's Opera) (1728) sahnelenmesinden sonra ilgi çeken bu tür, popüler ezgileri, baladları ve ünlü operalardan bildik aryalardan parodisini içermektedir. Almanya'da singspiel (şarkılı oyun) geleneği sürmektedir. Singspiel, 1700'de opera adını alır. 1800'lerde 18. yüzyılın singspielleri Alman şarkılarıyla kaynaşır, halk ezgilerine dönüşmüştür (İlyasoğlu, 1994, s. 76).

Sanat yaşamının başlangıcında opera türüne katkıda bulunan Christoph Gluck daha sonra virtüöz şarkıcının rolünü azaltmaya ve ağırlığı dramatik yapıya vermeye yönelik ünlü reformlarını uygulamıştır. Orfeo ed Eurydice, Armide ve Alceste'nin yanında İphigeneia'yı konu alan iki operasını da bu yeni anlayışla yazmıştır. Idomeneo ile benzer bir tarzı benimseyen Wolfgang Amadeus Mozart sonraki üç başyapıtında önceki operaların özelliklerini komik opera ile kaynaştırmayı başarmış; Le Nozze di Figaro, Don Giovanni ve Cosi fan tutte adlı bu yapıtlarında toplulukların önemini artırmış ve finallerde senfonik bir yapı kullanmıştır.

Klasik çağ, müzik tarihinin en büyük dehası olan Wolfgang Amadeus Mozart'ı da kapsayan bir dönem olmuştur. "Klasik" kavramının tanımında kullanılan "evrensel mükemmellik" ve "orantı" nitelikleri, aslında denge fenomeninin göstergeleridir. Denge, karşıt öğeleri içeren tarihsel-insancıl bir düşünüş ve duyuş arayışıdır; bu yönüyle hem "kalıcı" olanı, tipik "klasik" olanı, hem de evrensel arayışın ortak paydasını temsil eder. Bütün uçarılığına karşın Mozart'ın müziği, içten gelen, "kendiliğinden" bir denge içerir: Mozart, kendi doğasının sesini dinler (Say, 1997, s. 302).

Mozart'ın müzik tarihine yaptığı en önemli katkılardan birisi opera besteciliği olmuştur. Opera, tür olarak Mozart'la yepyeni boyutlar kazanmıştır. Mozart'ın da temel tutkusu operalarında yatar. On bir yaşından başlayarak yaşamının son yılına dek zamanın her tür operasına örnek vermiştir. Kutsal konulu oratoryolardan pastoral dramalara, şarkılı oyunlara, serenatlara, komik operadan ciddi operaya dek bestelediği yapıtların sayısı yirmi biri bulur (İlyasoğlu, 1994, s. 85). "Saraydan Kız Kaçırma", Figaro'nun Düğünü", "Don Giovanni", "Sihirli Flüt" bunlardan birkaçıdır.

Klasik dönemde opera

- Daha dengeli ve sistematik müziksel yapılar benimsemiştir. Eserler önceki dönemlerin karmaşık ve sürekli değişen müziksel formlarına kıyasla daha açık ve anlaşılır bir yapıya sahip olmuştur.
- Sanatçıların vokal becerileri göz önüne alınarak eserler bestelenmiş bu anlamda da duygusal ifade ön plana çıkmıştır. Şarkıcının sesi ve teknik yetenekleri dikkate alınarak, eserler o sanatçının virtüözitesini ön plana çıkarmak üzere bestelenmiştir.
- Klasik dönem operalarında müzikte olduğu gibi castta da daha belirgin karakterler ve rollere sahne olmuştur. Eserlerin karakterleri, daha net kişisel özelliklere ve motivasyonlara sahip olarak konumlanmış, bu da dramatik anlamda daha fazla derinlik eklenmiştir.
- Korolar, eserin canlandırılması için bir önceki dönem kadar önem taşımaktadır ancak önceki dönemlerin aksine operanın merkezinde yer almamaktadır. Bu anlamda koronun kullanımında da daha dengeli bir yaklaşım benimsenmiştir.
- Opera buffa ve opera seria opera sanatının bu dönemdeki en önemli eser tanımlamalarından olmuştur.
- Operalar büyük orkestralarla sahnelenerek zengin ve çeşitli hale gelmiştir. Orkestra dramatik anları vurgulamak ve duygusal ifadeyi desteklemek için kullanılmış, dönem özellikleri sayesinde daha sade bir ifade elde edilmiştir.

1.4. Romantik Dönem

Sanat alanında ve dönemler arasında meydana gelen yeniliklerin toplumsal alandaki hareketlerden bağımsız olduğunu düşünülemez. 18. yüzyılın sonlarında Amerika, İngiltere ve özellikle kıta Avrupa'sında gerçekleşen toplumsal ve siyasal dönüşümler, sanatın ve sanat üretiminin kalıcı olarak değiştiği bir dönemi başlatmıştır. Amerikan Bağımsızlık Hareketi'nin 1776'da gerçekleşmesi ve ardından Doğal Haklar Bildirgesi'nin kabul edilmesi, İngiltere'den başlayarak Avrupa genelinde yayılan Sanayi Devrimi'nin habercisi olmuştur. Bu dönemde Sanayi Devrimi, yeni bir dünyanın kurulduğuna dair güçlü bir işaret olmuştur (Öner, 2020, s. 24).

19. yüzyılın ortalarında, orta sınıf olan burjuvazi aristokrat sınıfın egemenliğini yerinden oynatmış, eski gelenekler, imparatorluklar ve bu sınıflarla yapılan anlaşmalar geride bırakılmıştır. Romantizm akımının etkisi altında, bireysel özgürlük ve benlik kavramları önem kazanmıştır. Sanatta, romantik sanatçıların mistisizmin felsefesine, içsel tutkularından ve duygulardan ilham alarak eserler üretmişlerdir. Klasisizmin katı kuralları yerine, romantizm özgürlüğü, aşırılığı ve duygusal ifadeyi teşvik etmiştir ve müzik bu hislerin ifadesinde önemli bir rol oynamıştır.

Klasisizmde, bir eserin biçimi özünü belirlerken, romantizmde ise eserin özü biçimini belirlemiştir. Klasik dönem operaları kent tiyatrolarında sırayla sergilenen ve genellikle ucuz, eğlenceli ve solistlerle, castratoların vokal gösterilerine odaklanan sipariş operalarıdır. Aynı dönemde komik opera olarak bilinen eserler, opera sanatında soylular ve aristokrasiyi eleştiren, alay eden bununla birlikte de müzikal açıdan hafif yapıya sahiptirler. Bu tarz eserler, Avrupa'daki soylular tarafından kendi eğlencelerine uyarlanmış ve saraylarda biçimsel ve evrensel bir gösteri haline getirilmiştir. Gluck'a kadar olan dönemde opera genellikle ucuz ve soyluların hayatına odaklanan performanslardan öteye gidememiştir (Öner, 2020, s. 61).

19. yüzyılın ilk yarısında, Paris operasının merkezi olduğu bir dönemde, Christoph Willibald Gluck'un etkisi, Fransız Devrimi'nin getirdiği değişiklikler ve Napolyon'un gösterişli sanat anlayışı, yeni bir opera türünün ortaya çıkmasına neden oldu: "Grand Opera" veya "Büyük Opera". Opera sanatına kazandırılan bu yeni tür, kalabalık sahneler, tarihsel ve mitolojik kahramanlık konuları, bale, dans, büyük koro, göz alıcı dekorlar ve muhteşem müzikle karakterize olmuştur. Grand Opera, eğitimsiz ve hazırlıksız bir izleyici kitlesine hitap eden, aynı zamanda zengin içerikleriyle izleyicileri coşturan, eğlendiren ve büyüleyen bir tür olmuştur. Sahnede, her sözün müzikleşmiştir (İlyasoğlu, 1994, s. 144).

Dönemin müziği incelendiğinde, eserlerde romantik öğelerin giderek arttığı ve klasik biçimin kayb olduğu görülmektedir. Klasik dönemin eserlerinde belli bir ton doğrultusunda ilerleyen müzik, eserin sonunda genellikle başlangıçtaki temel tona ve biçime geri dönmektedir. Ancak romantik dönemde bu tür kalıplar zorunlu olmamakla birlikte besteciler duygusal ifadelerini serbestçe ifade etmektedirler. Romantik dönemin en önemli bestecileri arasında Beethoven, dönemin başlangıcını temsil ederken, Wagner ise dönemin sonunu temsil eder.

Müzik tarihinde 19. yüzyıl "Romantizm Çağı"dır. E.T.A. Hoffmann'ın masalsi öğelerden örülmüş Undine operası, müzikte romantizmin ilk örneklerinden olmuştur. Asıl ilk büyük romantik yapıt Weber'in, Freischütz'i olarak kabul edilir: Halk arasında yüzyıllardan beri anlatılan masallardan yararlanarak ormanların gizemli renkleriyle bezenen bu operanın başkarakterleri düşler ülkesinin insanlarıdır. Schubert'in Lied'leri, Avusturya'ya özgü romantik akımın parlak örneklerindedir. Erken romantizm, İtalyan hafif operasının son ve en büyük temsilcisi Rossini'nin "oyunu" ve "yapay" operalarıyla Avrupa'nın tüm ülkelerinde, hatta Amerika'da kitlelere malolmuştur (Say, 1997: 336-337).

Romantik Dönem'in en önemli özelliklerinden biri, her ülkenin kendine özgü bir müzik anlayışı geliştirmesi, böylece kendi ulusunun renklerini taşıyan bestelere yol açılmasıdır (İlyasoğlu, 1994, s. 143). Romantik dönemde bestecilerin benzersiz bir ifade kullandıkları ve kişisel tarzlarını geliştirmiş oldukları görülmüştür. Bu da romantik dönemde bireysel ifadenin ne kadar önemli olduğunu ifade etmektedir. Örneğin, bir eseri dinledikten kısa bir süre sonra, Chopin'in, Schumann'ın veya Tchaikovsky'nin eseri olduğunu tanımak mümkündür. Bu dönemde, müzikte milliyetçilik oldukça belirgin bir rol oynamıştır. Besteciler, kendi köklerine ait halk müziği, şarkılar, danslar, efsaneler ve tarihleri gibi unsurları müzik eserlerinde kullanmışlardır. Ayrıca, egzotizm olarak adlandırılan ve yabancı ve bilinmeyen ülkelerin kültürlerini konu alan eserler de vardır. Örneğin, Bizet'in "Carmen" operası gibi. Ya da Puccini'nin "Madame Butterfly" operası Japonya'yı anlatırken, Rus besteci Rimsky-Korsakov'un "Scheherazade" adlı senfonik eseri Arap etkilerini yansıtmaktadır.

1.5. Modern Dönem

19. yüzyılın sonlarına doğru İtalyan operasında görülen sert gerçekçilik, 20. yüzyılın başlarıyla birlikte daha duygusal ve insan odaklı konulara geri dönmüş, toplumsal değerleri içeren, kısa ve güncel temaları işleyen operalara yol açmıştır. Bu dönemde opera eserlerinin dekor ve kostüm açısından daha sade olmasına ve daha az gereksinim duyulmasına rağmen, ruhsal sorunları daha fazla ön plana çıkaran bir anlayış benimsenmiştir. Bu nedenle, 20. yüzyılın ilk yarısında birçok besteci, opera yerine enstrümantal müzik kompozisyonu yapmaya yönelmiştir. Yeni besteleme teknikleri, özellikle dizisellik gibi, elektronik medyanın ilerlemesi ve teknik denemelerin heyecanı, bazı çağdaş bestecileri opera yerine enstrümantal müziğe odaklanmaya yöneltmiştir (İlyasoğlu, 1994, s. 212).

Müzikte Çağdaş Dönem, romantizme bir tepki olarak başlamış olup gelişim, değişim ve yenilikten kaçınmadan günümüze kadar uzanan dönem olarak kabul edilmiştir. Bu dönem boyunca, birçok farklı akım ve teknik gelişmiştir (Atatürk Ansiklopedisi, t.y.)

Çağın ilk yarısında geleneksel büyük prodüksiyonlu operaların sahnelenmesi ve turneye çıkarılması ekonomik olarak zorlaşmış ve bu nedenle bazı müzik çevreleri tarafından reddedilmiştir. 20. yüzyılın tipik operası, küçük bir orkestra ve sınırlı koro üyeleri gerektiren, büyük dekorasyonlara ihtiyaç duymayan ve

tiyatro ile daha fazla entegre olan bir tür haline gelmiştir. Opera repertuarına katkıda bulunan besteciler yine İtalya'dan gelmiştir; operanın doğduğu ülkeden önemli eserler üretmişlerdir. Çağın ilk kuşağı, son dönem Romantik İtalyan operasındaki katı gerçekçiliğe karşı çıkararak daha insan odaklı ve duygusal eserler bestelemişlerdir (İlyasoğlu, 1994, s. 212).

20. yüzyılın başlangıcıyla birlikte müzik de büyük bir dönüşüm yaşamış, geleneksel teknikler, biçimler ve içerikler çağdaş dönemle birlikte kökten değişmiştir. Bazı müzik tarihçilerine göre, 20. yüzyılda bestelenen müziğin tamamı "Modernizm" çerçevesinde ele alınabilir ve bu dönemde besteciler, önceki yüzyılları bir referans kaynağı olarak kullanabilme şansına sahiptirler. Bu dönemde oluşturulan müzik, geleneksel Alman-Avusturya Romantizmi kalıplarına karşı bir isyanı temsil eder. Barber, Bartok, Debussy, Puccini, Rachmaninoff ve Ravel gibi çağlarının önde gelen bestecileri, kuralları devirerek farklı ve yenilikçi tekniklerde başarılı olmuşlardır (Önver, 2019, s. 86).

Romantik döneme bir tepki olarak ortaya çıkan Çağdaş Dönem, 1. Dünya Savaşı'nın ardından caz etkilerini içeren eserlere de yer vererek gelişmiştir. Stravinsky'in "Ragtime" ve Copland'ın "Two Blues" gibi eserleri, bu türün örneklerindedir. 1945 ve 2. Dünya Savaşı sonrasında ise bu döneme "Yeni Müzik" veya "Modern Müzik" gibi isimler verilmiş, daha sonra "Postmodern Müzik" olarak adlandırılmıştır (musiconline blog, t.y.). 20. yüzyıl, müzik tarihinde en dinamik dönemlerden biri olarak kabul edilmektedir. Bu dönem, konserlerin, radyo yayınlarının, televizyon gibi toplu iletişim araçlarının gelişmesi ve yayılması sayesinde müziğin sınırları aşarak küresel bir etkiye sahip olmasını sağlamıştır. Teknolojinin hızlı ilerlemesinin etkisiyle, evrimini tamamlamış bir dilin yerine yeni müzik yaklaşımları ortaya çıkmıştır.

Resim sanatında 19. yüzyılın sonlarında nesnelerin soyutlanarak anlık izlenimlerin aktarıldığı bir akım ortaya çıktı ve bu akım, müzik alanında da 20. yüzyılın başlarında etkili olmaya başladı. Sanatın merkezi olan Paris, bu dönemde zengin örneklerin geliştiği bir merkez haline geldi. Monet, Renoir gibi ressamların izlenimci eserleri, müziğe Debussy, Ravel, Fauré gibi bestecilerin eserleri ile yansdı. Ressamlar, ışığın doğasını anlamaya çalışırken mikrostrüktür yöntemini kullanmaya başlamış, besteciler de sesi oluşturan temel öğeleri analiz ederek akorları ayırarak yeni bir müziksel çözümleme sürecine girmişlerdir (Nalbantoğlu, t.y.). Dönemin bestecileri, birbirlerinden etkilenecek, belirli bir akıma bağlı olmaksızın müziği geliştirme ve yenilik yapma fikrine açık olduklarını vurgulamışlardır. Bu yaklaşımla, özgür, gerçekçi ve kendi kültürel köklerine dayalı ifadelerle dolu eserler üreterek müzikte yeni bir dönem başlatmışlardır.

Çağdaş Dönem bestecileri, bu değişimi sadece yeni eserler yaratmakla kalmamışlar, aynı zamanda Barok, Klasik ve Romantik Dönemlere ait bazı eserleri Çağdaş Dönem'in gerekliliklerine uygun şekilde uyarlamışlardır.

Çağdaş Dönem, kendi içindeki değişimleri takip ederek bilimsel gelişmelerle de paralel ilerlemiştir. Pikapın icadı, müziğin dünyanın en uzak köşelerine ulaşmasını sağlamış, radyo ile geniş bir dinleyici kitlesi oluşturulmuştur. Sinemanın sesli hale gelmesi ise bestecilere yeni olanaklar sunmuştur (musiconline blog, t.y.).

2. TANZİMAT'TAN GÜNÜMÜZE OPERA

Tarihçilere göre Osmanlı İmparatorluğu'nun klasik Batı müziği ile ilk teması, 1553 yılında Fransa Kralı I. François'nun Kanuni Sultan Süleyman'a teşekkür etmek amacıyla bir orkestrayı İstanbul'a göndermesiyle başlamış gibi görünse de Osmanlı, İstanbul'u Bizans'tan aldığı 15. yüzyıldan itibaren Batı müziği ile tanışmıştı (Akdeniz ve Akdeniz, 2019, s. 64). Gelecek yıllarda ise batı müziği ile ilişkiler hediyeleşme şeklinde sürdü. Özellikle dikkat çeken hediye, İngiltere Kraliçesi I. Elizabeth tarafından sunuldu. I. Elizabeth, Osmanlı Devleti'ne bir org ve bir dizi Avrupa çalgısı ile çalgıcı gönderdi.

- İlk opera Sultan III. Selim döneminde Topkapı Sarayı'nda sahneye konuldu.
- Türkçe ilk opera 1840 yılında sahnelendi.
- 1869'da Mustafa Fazıl Efendi'nin Fuzuli'nin Leyla ile Mecnun'u üzerine bestelediği ilk Türk Operası sahnelendi.

Osmanlı İmparatorluğu'nun klasik Batı müziği ile ilk temasları ve Avrupa'da ortaya çıkan opera sanatı ile ilk tanışması bu dönemde gerçekleşti (Akdeniz ve Akdeniz, 2019, s. 65).

Abdülhamit, Dolmabahçe Sarayı'ndan ayrılıp Yıldız Sarayı'na taşındıktan sonra burada küçük bir tiyatro inşa ettirmiştir. Bu tiyatro, "Yıldız Saray Tiyatrosu" olarak bilinir ve Sultan Abdülhamit tarafından seçilen

bir alanda yer almaktadır. Sarayın müzik topluluğundan oluşturulan bir tiyatro grubu, zaman zaman Türkçe dramlar, komediler ve operetler sahnelemiştir. Çoğunlukla İtalyan sanatçılardan oluşan grup, Beyoğlu'ndaki opera sahnelerinde performans sergilemek üzere saraya alınmışlardır. Bu grupların içinde, güzelliği ve sesiyle ünlü primadonna "Emilia" da vardır ve Padişah'ın takdirini kazanarak nişanla ödüllendirilmiştir. Sultan Abdülhamit'in huzurunda sergilenen oyunlar ve operalar arasında, Il Travotore, Maskeli Balo, Sevil Berberi, La Travatia, Pagliacci, Norma, Faust, Rigoletto, Aida, Carmen, Alayın Kızı gibi Avrupa sahnelerinde repertuar operaları önemli bir yer tutmaktadır (Tunçdemir, 2016, s. 4).

18. yüzyılın başlarından itibaren, kurumsal, teknolojik ve askeri ihtiyaçlar nedeniyle batılılaşma sürecine giren Osmanlı İmparatorluğu, bir yanda Batı'da meydana gelen hızlı değişiklikleri gözlemlemekte, diğer yanda ise güçlü geleneklerine uygun bir şekilde, Batı uygarlığına ve onun değişikliklerine mümkün olduğunca uyum sağlamaya çalışmaktadır.

Diğer taraftan Türk askeri müziği de vurgulu ritimleri, farklı ritim yapıları ve mistik tonlarıyla 18. ve 19. yüzyıl Avrupa müziğini etkilemiştir. Yeniçeri müziğinden esinlenen büyük besteciler arasında Mozart, Beethoven, Lully ve Handel yer alırken, bu etki opera ve diğer müzik türlerinde çeşitli eserlerin bestelenmesine yol açmıştır. 19. yüzyılın ortalarında ise birçok yabancı müzisyen İstanbul'u ziyaret edip konserler vermiş, bu da Batı müziğinin Osmanlı İmparatorluğu'nda daha geniş bir şekilde tanınmasına neden olmuştur (Akdeniz ve Akdeniz, 2019, s. 76).

1923 yılına gelindiğinde ise yeni kurulan Türkiye Cumhuriyeti, Aydınlanma Felsefesi ve Fransız Devrimi'nin temel ilkelerini benimseyerek kültür ve eğitim politikalarını bu doğrultuda geliştirmiştir. Bu yönde atılan ilk adım, 1924'te yürürlüğe giren Tevhid-i Tedrisat Kanunu ile gerçekleşmiştir. Bu kanunla laik eğitim ve öğretim ilke haline gelmiş, ders planları bu ilkelere uygun olarak hazırlanmıştır. Müzik dersleri de bu reformların bir parçası olarak müfredat programlarına dahil edilmiştir. Yeni kültür politikaları çerçevesinde hızla kurumsallaşma süreci başlatılmış, 1923'te İstanbul'da Darülelhan adlı müzik okulu batı müziği bölümüyle yeniden açılmış, 1924'te Ankara'da ise ortaöğretim düzeyinde müzik öğretmenleri yetiştirmek amacıyla Musiki Muallim Mektebi kurulmuştur. Ayrıca, Muzika-i Humayun, 27 Nisan 1924'te İstanbul'dan Ankara'ya taşınarak "Riyaset-i Cumhuriyet Musiki Heyeti" adını almıştır. 1926'da Darülelhan ise konservatuvara dönüştürülmüş, sadece batı müziği eğitimi vermekle kalmamış, aynı zamanda İstanbul Belediyesi'ne bağlanarak Millî Eğitim Bakanlığı tarafından onaylanan programları uygulamıştır (Say, 1997, s. 513-514).

Mustafa Kemal Atatürk tarafından Batı'da müzik eğitimi almak üzere gönderilen ve "Türk Beşleri" olarak anılan grup, Ziya Gökalp'in müzik konusundaki görüşlerinden ilham almıştır. Bu grup, çağdaş dönemde kendi yerlerini almıştır. Ahmet Adnan Saygun, Cemal Reşit Rey, Ulvi Cemal Erkin, Hasan Ferit Alnar ve Necil Kazım Akses gibi üyeler, aldıkları eğitim sonrasında Türkiye'de müzik alanında önemli gelişmelere yol açmışlar ve çeşitli tarzlarda özgün ve kalıcı eserler sunmuşlardır. Mustafa Kemal Atatürk, Cumhuriyet sonrası dönemde devletin müzik politikasını belirlerken, temel olarak Türk halk müziğini esas alıp Batı'da geliştirilen çoksesli teknikleri kullanarak yeni bir müziğin oluşturulmasını hedeflemiştir. Türk Beşleri, ülkelerine döndükten sonra her ne kadar ortak projelerde bulunamamışlar da ortak amaçları Türk müziğinin makamsal, melodi ve ritim yapısını Batı'nın çoksesli yapısıyla birleştirerek yeni besteler üretmek olmuştur.

26 Kasım 1934 tarihinde, Millî Eğitim Bakanı başkanlığında toplanan kurullar, okullarda çoksesli müziğin etkin bir şekilde uygulanması, opera, operet, konser gibi etkinliklerin radyo ve plaklar aracılığıyla daha yaygın hale getirilmesi gibi önemli kararlar almışlardır. Ayrıca, bestecilerin ve yetenekli çalgıcıların eğitilmesi ve devlet tarafından desteklenmesi amacıyla 1925 yılında başlatılan bir girişim vardı. Bu çerçevede, 1925'te düzenlenen yarışma sınavlarıyla devlet tarafından desteklenmek üzere Paris, Berlin, Budapeşte ve Prag gibi şehirlere toplamda 10 genç yetenek gönderilmiştir. Bu uygulama 1940'lı yıllara kadar devam etmiş ve örneğin İdil Biret ve Suna Kan gibi üstün yetenekler, eğitimlerini Avrupa'da tamamlamak üzere gönderilmişlerdir (Say, 1997, s. 513-514).

Ahmet Adnan Saygun tarafından bestelenen Türkiye Cumhuriyeti'nin müzik politikasına uygun olarak hazırlanan ilk opera, Özsoy adını taşır. Opera, konusu ve librettosu üzerinde Mustafa Kemal Atatürk'ün dikkatli bir şekilde çalıştığı bir eserdir ve metni Münir Hayri Egeli tarafından yazılmıştır. 1934 yılında, İran Şahı Rıza Pehlevi'nin Türkiye ziyareti çerçevesinde Mustafa Kemal Atatürk'ün talimatları doğrultusunda son derece kısa bir sürede hazırlanmıştır. Özsoy operası, 19 Haziran 1934 tarihinde ilk kez Ankara Halkevi'nde sahnelenmiştir. Daha sonra, 1981'de Atatürk'ün 100. doğum yılı olan bir etkinlik kapsamında Ahmet Adnan Saygun tarafından yeniden yorumlanarak sahnelenmiştir (Atatürk Ansiklopedisi, t.y.).

Eserin konusu Firdevsî'nin ünlü destanı Şehnâme'den alınmıştır. Eserde Türk destanlarından ve mitolojisinden öğelere de yer verilmiştir. Metin, Şehnâme'nin eski hükümdarlardan Feridun ile ilgili bölümünden esinlenilmiştir. Öykü, Hakan Feridun'un ikiz oğulları *Tur* (Kurt) ile *İraç* (Aslan) üzerine bestelenmiştir. İkizler doğduğunda şeytanın gazabı onları birbirinden ayırmış, ayrı yollara gidip birbirlerinden uzaklaşmışlardır. Ancak Türkiye ve İran gibi yüzyıllar sonra buluşup kardeş olduklarını anlamışlardır. Eserin ana fikri; Türkiye ve İran'ın kardeş olduğunun vurgulanmasıdır. Nitekim eserin sonunda, iki kardeşten Tur'un adı geçtiğinde, sahnedeki oyuncular, Ankara Halkevi'nin locasında operayı izlemekte olan Atatürk'ü, İraç (Aslan) sorulduğunda ise yanındaki Rıza Pehlevi'yi işaret ettiler. Bu jest karşısında çok duygulanan Rıza Şah Pehlevi, "*Kardeşim!*" diyerek, Atatürk'e sarılmıştır. İran Şahı'nın çağdaş ve Batılı bir ülke olmak yolunda reformlara girişmesi ve bu yolda Mustafa Kemal Atatürk'ün Türkiye'de yaptığı değişiklikleri kendine model aldığı bilinmektedir. Mustafa Kemal Atatürk ise Batı ile olduğu kadar komşu ülkeler (Balkanlar, Arap ülkeleri ve İran) ile sağlam dostluk ilişkileri kurmak istemiştir. Özsoy Operası, iki ülke arasındaki bu yakınlaşma ve ittifakı onurlandırmak üzere sahnelenen bir eser olmuştur (Atatürk Ansiklopedisi, t.y.).

Türkiye'de oynanan ilk ulusal operalar, hızla olumlu sonuçlar verdi ve Atatürk'ün direktifleri doğrultusunda Millî Eğitim Bakanlığı, Ankara'da bir devlet konservatuarı kurma hazırlıklarına başladı. Millî Eğitim Bakanlığı'nda ilk olarak Güzel Sanatlar Genel Müdürlüğü kuruldu. 1935 öğretim yılında, ünlü besteci Paul Hindemith ve ünlü tiyatro rejisörü Karl Ebert Almanya'dan Ankara'ya davet edildi. Her ikisi de incelemelerde bulundu ve sonuçta Musiki Muallim Mektebi içinde devlet konservatuarı sınıflarının oluşturulması kararı alındı. 1935/36 öğretim yılında, Musiki Muallim Mektebi'nde kurulan devlet konservatuarı sınıfları, müzik sanatının yanı sıra tiyatro ve opera alanlarında da hızla çalışmalara başlandı ve kısa sürede büyük ilerlemeler kaydedildi.

Karl Ebert'in Ankara Devlet Konservatuarı'ndaki eğitim çalışmaları, başlangıçta uluslararası opera repertuarının klasik eserlerinden alınan örneklerle Türkçeye çevrilerek şekil almaya başladı. Bu anlamda öğrencilerin sahneye koyduğu ilk Türkçeye çevrilmiş eser ise W. A. Mozart'ın Bastien and Bastienne adlı operasının bir perdesiydi. Bu eser, Türkiye'de Cumhurbaşkanlığı Senfoni Orkestrası'nın eşliğinde sahnelenen ilk Türkçe opera olarak büyük ilgi gördü (Altar, 1939).

Yıllar geçtikçe, devlet konservatuarı, yetenekli besteciler, müzikçiler, solistler ve balerinler yetiştirdi. 1947/48 yıllarında, ünlü Alman mimar Bonatz tarafından Ankara'da inşa edilen Sergievi binası tiyatro ve opera binasına dönüştürüldü ve Büyük Tiyatro, 2 Nisan 1948'de resmi bir törenle hizmete açıldı. Büyük Tiyatro'nun açılışında "Türk Beşlileri" olarak bilinen bestecilerin eserlerine yer verilen bir program düzenlendi ve bu gece, Ahmet Adnan Saygun'un "Kerem" operası da ilk kez seslendirildi (Say, 1997, s. 513-514).

3. SONUÇ

Opera sanatının tarihçesi ve Türkiye'deki gelişimi incelendiğinde, bu sanat formunun köklü bir geçmişi olduğunu ve zaman içinde farklı kültürlerin etkisi altında evrildiğini görmekteyiz. Opera, 16. yüzyılda İtalya Floransa'da doğmuş ve Avrupa'da hızla yayılmıştır. İlk operalar, genellikle aristokrat topluluklar için özel olarak sahnelenen müzikal dramlar olmuş ancak kısa sürede İtalya'da ve ardından Avrupa genelinde popülerlik kazanmıştır. Opera; müziği, tiyatroyu ve görselliği bir araya getiren büyüleyici bir sanat formudur. Opera eserleri, genellikle büyük bir orkestra ve opera sanatçıları tarafından seslendirilirken, sahne tasarımı ve kostüm detayları da büyük öneme sahiptir.

Türkiye'deki opera geleneği ise daha geç bir dönemde başlamıştır. Türkiye'de opera sanatının gelişimi, özellikle 19. yüzyılın sonlarına doğru etkili bir şekilde ilerleme kaydetmiştir. İstanbul'da kurulan ilk opera toplulukları, Osmanlı İmparatorluğu'nun son dönemlerinde faaliyete geçmiş ve Batı müziğini Türk kültürüyle buluşturmuştur. Bu topluluklar, Batı müziğini ve operayı Türk izleyicilere tanıtmış ve seslendirmişlerdir. Bu dönemde, Padişah II. Mahmud ve Sultan Abdülmecid gibi dönemin liderleri opera sanatına ilgi göstermiş ve operaların sahnelenmesine destek vermiştir. Cumhuriyet döneminde ise opera, Türk sanat müziği ve halk müziği gibi diğer müzik türleriyle bir araya gelerek Türk kültürüyle entegre edilerek yerel öğelerle zenginleştirilmiş ve Türk müziğiyle sentezlenmiştir.

Opera sanatının tarihçesi dünya genelinde oldukça köklü bir geçmişe sahiptir ve Türkiye'deki gelişimi de bu tarihsel evrimin bir parçasıdır. Opera, Türk müziği sahnesinde önemli bir yere sahiptir ve ulusal ve uluslararası düzeyde tanınmış birçok opera sanatçısı da bu topraklarda yetiştirmiştir. Türkiye'de opera, kültürel çeşitliliği ve sanatsal zenginliği yansıtan önemli bir sanat dalı olarak değerini korumaktadır.

Günümüzde Türkiye'de opera, büyük şehirlerde aktif olarak sahnelenen ve birçok yetenekli opera sanatçısı yetiştiren bir sanat dalı olarak devam etmektedir. İstanbul, Ankara, İzmir gibi büyük şehirlerde opera toplulukları bulunmaktadır ve uluslararası düzeyde tanınan Türk opera sanatçıları yetiştirilmektedir. Opera, Türkiye'nin kültürel mirasının önemli bir parçası olarak kabul edilmektedir ve sanatseverler için önemli bir eğlence ve sanatsal deneyim kaynağıdır.

Tarihsel olarak opera sanatının İtalya'da doğduğunu ve Avrupa'da yayıldığını biliyoruz. Ancak, opera, İtalya'dan önce farklı bir coğrafyada veya kültürde doğsaydı, bu sanatın evrimi nasıl olurdu? Belki de farklı bir kültürel etki altında gelişirken, müzik ve sahne sanatlarının farklı özelliklerini benimserdi. Opera, bu alternatif tarihçe içinde nasıl bir yere sahip olurdu? Bu farklı coğrafya veya kültürdeki etkiler, opera sanatının müzikal yapısını ve sahne gösterilerini nasıl şekillendirirdi? Bu tür bir varsayım, opera sanatının ne kadar çok yönlü bir sanat formu olduğunu ve kültürler arası etkileşimlerin sanatın evrimini nasıl etkileyebileceğini düşünmemize olanak sağlar.

KAYNAKÇA

- Akdeniz, H. B. ve Akdeniz, A. Ö. (2019). Osmanlı/Türk Musiki Tarihine Damga Vuran Bestekarlarımız. *Journal Of Strategic Research In Social Science*, 5(1), 295-322.
- Aktüze, İ. (2003). *Müziği Anlamak, Ansiklopedik Müzik Sözlüğü*. Pan Yayıncılık.
- Aladağ, Ç. ve Şahinkaya, E. (2019). Barok Dönem İtalyan ve Fransız Vokal Müziğinde Süslemeler ve Özgün Süsleme Kullanımları. *The Journal Of Academic Social Science*, 0(90), 369-382. DOI: 10.16992/ASOS.14879
- Altar, C. M. (2000). *Opera Tarihi*. (Cilt:3) Pan Yayıncılık.
- Eliade, M. (1993). *Mitlerin Özellikleri*. Om Yayınevi.
- Erol, L. (2012). *Tarih İçerisinde Müzik Sanatı 2. Bölüm*. Müzik Tarihi Üzerine Ders Notları.
- İlyasoğlu, E. (1994). *Zaman İçinde Müzik*. Yapı Kredi Yayınları.
- Mimaroğlu, İ. (2011). *Müzik tarihi*. Varlık Yayınları.
- O'Dwyer, P. A. (2015). *Opera Kitabı*. Akılçelen Kitaplar.
- Öner, E. (2020). *Romantik Dönem: Devrimler Çağı ve Opera*. [Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. SB Enstitüsü, Başkent Üniversitesi.
- Önver, T. (2019). Klasik Müzikte Çağdaş Dönem, Flüt Repertuarında Çağdaş Dönem Bestecileri Ve Eserleri. *Balkan Müzik ve Sanat Dergisi*, 1(2), 85-92.
- Palisca, C. V. (1991). *Baroque Music*. Prentice Hall.
- Say, A. (1997). *Müzik Tarihi*. Müzik Ansiklopedisi Yayınları.
- Selanik, C. (1996). *Müzik Sanatının Evrensel Serüveni*. Doruk Yayınları.
- Yıldız, E. (2000). Dönemleri ve Bestecileriyle Klasik Müziğin Gelişim Süreci. *Sanat Dergisi*, (2), 65-78
- Altar, C. M. (1939). *Romantik Opera (19. yüzyılda opera)*. <http://cevadmemduhaltar.com/romantik-opera-radyo-konusmasi.html>
- Atatürk Ansiklopedisi (t.y.). *Özsoy Operası*. <https://ataturkansiklopedisi.gov.tr/bilgi/ozsoy-operasi/>
- Çapacı, K. (2021). 20. Yüzyılda Klasik Müzik, *Klasik Batı Müziği* https://www.academia.edu/50574623/20_Y%C3%BCzy%C4%B1da_Klasik_M%C3%BCzik
- Musiconline blog (t.y.). *Müzikte Çağdaş Dönem*. <https://musiconline.co/tr/blog/muzikte-cagdas-donem>
- Nalbantoğlu, E. (t.y.). *Müzik Tarihi Ders Notları*. http://docs.neu.edu.tr/staff/ertem.nalbantoglu/m%C3%BCzik%20tarihi-ders%20notlar%C4%B1_4.pdf
- Tunçdemir, İ. (2006). *Cumhuriyetin İlk Yıllarında Türk Opera Sanatında Bir Öncü Kadın Sanatçı ve Ressam: Semiha Berksoy (1910- 2004)*. II. Uluslararası Kadın Araştırmaları Konferansı. https://www.muzikegitimcileri.net/bilimsel/bildiri/I-Tuncdemir_5.html